

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Andrej Grilj

Mentor: doc. dr. Milan Balažič

E-DEMOKRACIJA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

1. UVOD	3
2. HIPOTEZE IN METODOLOŠKI NAČRT	4
3. TEORETSKI DEL	6
3.1. ATENSKA DEMOKRACIJA	7
3.2. ROUSSEAU	9
3.3. MARX	11
3.4. NEOPLURALIZEM	12
3.5. PARTICIPATIVNA DEMOKRACIJA	13
3.6. SOCIALISTIČNO SAMOUPRAVLJANJE	14
3.7. ASOCIATIVNI PLURALIZEM	15
4. PARTICIPACIJA DRŽAVLJANOV V DANAŠNJEM SVETU	16
4.1. REFERENDUM	16
4.2. ANKETE	17
5. E-DEMOKRACIJA	21
5.1. EKSPERIMENTI UVAJANJA E-DEMOKRACIJE V PRAKSI	21
5.1.1. ZAČETKI – ZDA IN NEMČIJA	21
5.1.2. SODELUJOČI IZRAŽAJO SVOJE ODLOČITVE PREKO ELEKTRONSKIH MEDIJEV	22
5.1.3. ZAINTERESIRANI DRŽAVLJANI PRIDOBIMO INFORMACIJE S POMOČJO ELEKTRONSKIH MEDIJEV	23
5.2. DEFINICIJA E-DEMOKRACIJE	25
6. SLOVENIJA IN E-DEMOKRACIJA	29
6.1. USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE	29
6.2. ZAKON VOLITVAH V DRŽAVNI ZBOR IN ZAKON O LOKALNIH VOLITVAH ...	30
6.3. ZAKON O LOKALNI SAMOUPRAVI	30
7. ANALIZA DOMAČIH STRANI SLOVENSКИH OBČIN	32
7.1. SLOVENSKE OBČINE	33
7.1.1. NAMEN DELOVANJA	36
7.1.2. KOMUNIKACIJSKI KANALI	37
7.1.3. PROJEKTI	38
7.1.4. PRAVNI AKTI	39
7.1.5. ANKETA/FORUM	40
8. ALI JE SLOVENIJA PRIPRAVLJENA NA E-DEMOKRACIJO?	42
9. ZAKLJUČEK	43
10. VIRI	45

1. UVOD

V preteklih desetletjih je bilo eno od področij, ki je doživljalo najhitrejši napredek, področje informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Pravzaprav si dandanes skoraj ne moremo predstavljati vsakdanjika brez uporabe računalnika, televizije ali interneta. Tako lahko s pomočjo IKT pridobimo informacije o dogodkih kjerkoli na planetu skoraj v istem trenutku, ko ta dogodek nastane (seveda s predpostavko, da je dogodek relevanten vsaj za eno osebo, ki ima dostop do ustrezne IKT). Poleg tega lahko s pomočjo IKT na hiter in enostaven način dostopamo do (časopisnih, državnoborskih...) arhivov in si tako oblikujemo svoja mnenja o določenih dogodkih.

Navkljub omenjeni razširjenosti IKT pa obstaja področje, ki je bilo v procesu razvoja IKT v veliki meri zapostavljeno. To je področje procesa oblikovanja in sprejemanja javnih politik, saj ljudje v tehnološko razvitih državah navkljub razširjenosti IKT ne morejo participirati pri omenjenem policy procesu. Neposredna demokracija je uporabljena le v sporadičnih primerih, pa še v teh primerih se državljani odločajo le ZA ali PROTI (referendumi), ne morejo pa sodelovati pri oblikovanju odločitev. Do sedaj so na področje elektronske neposredne demokracije posegale le nekatere pilotne študije, ki pa, tudi zaradi takrat še neadekvatne tehnologije, niso predstavljale revolucije.

Navkljub temu, da država (ali lokalna skupnost), mnenj posameznih državljanov pri oblikovanju pravnih aktov formalno ne upošteva, pa obstajajo načini, da državljani stopijo v kontakt s svojimi predstavniki. Ta kontakt je lahko sprožen s strani državljanov (s pomočjo pošte, telefonske komunikacije ali s pomočjo elektronske pošte), lahko pa kontakt s pomočjo forumov ali anket sprožijo tudi državne in lokalno-samoupravne institucije.

Seveda pa se na tem mestu postavi vprašanje, ali te institucije sploh omogočajo sprejem mnenj državljanov s pomočjo IKT kot medija ali ne. In prav s tem vprašanjem se bo ukvarjala ta diplomaska naloga.

2. HIPOTEZE IN METODOLOŠKI NAČRT

Diplomska naloga bo razdeljena na dve tematski področji, od katerih se bo prvo ukvarjalo s povsem teoretskim vprašanjem, kaj e-demokracija je, kaj jo opredeljuje, ter kje in kako so jo že poskušali implementirati. Drugi del pa bo empirična raziskava, ali je slovenska družba pripravljena na nov način participacije; poudarek bo na državnih institucijah, katerih naloga naj bi bila usposobiti informacijski sistem in tudi prepričati državljane, naj v teh sistemih participirajo.

V diplomski nalogi bo torej najprej opredeljeno, kaj e-demokracija sploh je. Osnova na kateri bo grajena bodo neempirične metode raziskovanja, zlasti analiza člankov in knjig o tem področju, glavna metoda bo analiza literature (analiza sekundarnih virov). S pomočjo analize literature bo ugotovljeno, ali je e-demokracija povsem nov model demokracije ali le modernizirana različica že obstoječih modelov. V ta namen bodo na kratko opisani vsi obstoječi modeli neposredne demokracije, vanje pa bodo umeščene značilnosti, ki opredeljujejo e-demokracijo. Ugotavljala se bo tudi geneza razvoja e-demokracije od 70. let 20. stoletja naprej (zgodovinskorazvojna analiza). Poleg tega bo z analizo pravnih aktov (analiza pravnih virov) ugotovljeno tudi, ali pravni sistem Republike Slovenije omogoča uvedbo e-demokracije v naši državi.

Hipoteza v tem, prvem, sklopu bo, da **e-demokracija predstavlja povsem nov model neposredne demokracije s pomočjo katere bodo lahko državljani v prihodnosti nadomestili sedanji reprezentativni politični sistem.**

Drugi del diplomske naloge se bo ukvarjal z empiričnimi podatki, ki bodo pridobljeni z analizo domačih strani posameznih slovenskih občin kot najnižje ravni slovenskega političnega sistema. Metoda, uporabljena v tem delu diplomske naloge bo kvantitativna primerjava domačih strani slovenskih občin, kjer bodo zbrane vnaprej določene značilnosti slednjih, uvrščanje posameznih značilnosti v razrede in analiza zbranih rezultatov (frekvenca ponavljanja značilnosti, povezava posamezne značilnosti z nekaterimi neodvisnimi variablami ipd.); metoda uporabljena v tem delu bo torej

ekstenzivna študija primerov. Z induktivno logiko se bo spodaj navedena hipoteza potrdila ali zavrgla.

Hipoteza v tem, drugem, delu diplomske naloge je, da **Slovenija tako de iure, kot tudi de facto, še ni pripravljena na e-demokracijo.**

3. TEORETSKI DEL

V tem poglavju bo ugotovljeno, ali je e-demokracija nov tip neposrednih demokracij, je posodobljena različica že preživetih tipov neposrednih demokracij ali samo modernizirana reprezentativna demokracija, ki povečuje svojo legitimnost z večjo participacijo državljanov oz. skupine ljudi, ki jim vlada.

V ta namen bodo naprej prikazani tipi *neposrednih demokracij*, kot jih je v knjigi *Models of Democracy* opredelil David Held. Predstavljeni bodo tudi *neopluralistični tip* demokracije, ki naj bi predstavljal obliko vladanja, kot se pojavlja v današnjem svetu. Ker David Held že tudi sam opisuje t.i. *participativno demokracijo*, bo opisan tudi ta tip demokracije. Dodan bo tudi opis sistema *socialističnega samoupravljanja*, kot je poznan iz Socialistične federativne republike Jugoslavije po letu 1974 in njegova posodobljena različica, *asociativna demokracija*.

Da bi bile lahko ugotovljene karakteristike e-demokracije bo predstavljeno, kako so drugi avtorji opredeljevali ta pojem ter tudi, kako so v preteklosti (poskusno) izvajali e-demokracijo v praksi. Vse ugotovitve bodo združene in primerjane z referenčnimi tipi demokracij. S tem bo ugotovljeno, ali e-demokracija sovпада s katerim od njih in posledično, ali je e-demokracija povsem nov tip demokratičnega odločanja ali ne.

3.1. ATENSKA DEMOKRACIJA

Na skrajnem jugu Balkanskega polotoka se je v obdobju do leta 800 p.n.št. izoblikovala množica mestnih držav t.i. polisov, z Atenami kot enim od njih. Čeprav se demokracija v današnjem pomenu besede ni razvila v Atenah, ta tip demokracije dandanes imenujemo atenska.

Utemeljitelj atenske demokracije je bil tedanji voditelj Klejsten, ki je uvedel absolutno oblast državljanov¹ (Thorley 1998: 17). Vendar je hkrati tudi omejil državljanje, saj je bilo edino relevantno tisto, kar bi lahko danes pojmovali kot politika; pravzaprav je bilo zasebno celo podrejeno javnemu. Tako ni bilo mogoče ločiti civilne družbe od države, saj se je prva povsem povezala s sfero države.

Zanimivost atenske demokracije je v tem, da je bil lahko vsak državljan izvoljen na prav vsak položaj v državni hierarhiji, z določenimi omejitvami, saj najnižji sloji niso mogli biti izvoljeni v Svet petstotih in v upravne službe, arhonti pa so bili lahko le iz najvišjega sloja (Thorley 1998: 44-59). Vendar je pri tem nastopila težava, saj na določen položaj ni bil izbran tisti državljan, ki je bil najbolj sposoben zasedati določeno funkcijo, ampak so funkcije lahko celo izžrebali – poleg žrebanja je obstajala še rotacija in neposredne volitve.

V tem podpoglavju seveda ne bo opisana celotna starogrška politična struktura; omeniti je potrebno elemente posredne demokracije, ki so nastali v 7. stoletju pred našim štetjem. Ena od vej oblasti je bil arhont, ki je nekakšen ekvivalent današnji vladi, saj so ga sestavljali trije izbranci, ki so vodili vojaške zadeve, »birokracijo« in versko-državne zadeve, torej bi jih danes enačili z vojaškim, notranjim in »splošnim« ministrom. Druga veja oblasti je bil areopag, svet predstavnikov, ki je bil sprva podrejen arhontu, vendar je sčasoma prevladal. Naslednja stopnja atenske demokracije bila uvedba okrajev (fil), od katerih je vsak izvolil v reformirani svet po 100 predstavnikov (Thorley 1998: 21-22). Omeniti je potrebno, da je Klejsten te okraje v svojih reformah korenito spremenil (Thorley 1998: 38).

---

¹ Pojem državljan je bil sicer zelo omejen, saj so bili državljanji le moški, starejši od 20 let (Thorley 1998: 47).

Prava neposredna demokracija je nastala z uvedbo Ljudske skupščine (Eklezija), pri zasedanju katere so lahko sodelovali vsi moški državljani, starejši od 20 let. Zbora skupščine je potekal štiridesetkrat letno. Glasovanje je potekalo z dviganjem rok; če je bil izid glasovanja zelo tesen, so lahko štetje rok ponovili. Poglavitni namen Skupščine je bilo odločanje o državni politiki (Thorley 1998: 47-50).

V tem obdobju je obstajal tudi Svet petstotih, katerega je sestavljalo po 50 ljudi iz vsake od 10 fil (izvzeti so bili pripadniki najnižjega sloja – teti), ki so predstavljali izvršno vejo oblasti. Njihova naloga je bila priprava predlogov predpisov za glasovanje v Ljudski skupščini in izvajanje izglasovanih politik. Svet petstotih se je nadalje delil na Stalni odbor (Pritanija) in predsednika (Thorley 1998: 43-47).

Naslednji element, ki je nastal v tem obdobju in bi ga lahko šteli k neposredni demokraciji je bil tako imenovani ostrahizem – v primeru, če je katerikoli državljani pridobil preveliko politično moč so ga lahko za določen čas (10 let) izgnali iz Aten, a njegovo imetje je med tem časom ostalo nedotaknjeno. Postopek ostrahizma je potekal pomladi vsako leto, če je konec preteklega leta Skupščina odločila, da so določene osebe pridobile preveliko moč (v nasprotnem primeru ostrahizma v tem letu ni bilo). Samo odločanje, koga izgnati, je potekalo tako, da so tisti, ki so menili, da ima kateri od someščanov preveliko politično moč, na črepinje napisali njegovo ime. Kogar ime je bilo najpogosteje zapisano je bil izgnan. Resnici na ljubo, v celotni atenski zgodovini neposredne demokracije, ni bilo izgnano večje število ljudi (Thorley 1998: 60-61).

3.2. ROUSSEAU

Po atenski neposredni demokraciji stoletja ni bilo političnega sistema, ki bi funkcioniral na principu neposrednega predstavnštva. Šele v 18. stoletju je Rousseau predstavil tip demokracije, ki je bil namenjen kritiki angleške parlamentarne demokracije, kjer so ljudje načeloma svobodni in suvereni le v času volitev, ko pa svoj glas oddajo, so ponovno podrejeni.

Rousseaujeva ideja se je skozi čas spreminjala, saj je najprej zagovarjal popolno neposredno demokracijo, kjer je pomembno, da se človek prilagodi obči volji – za razliko od atenske demokracije odločitve tu niso zahtevale konsenza. Veljalo je načelo, da nima noben človek več premoženja, kot ga potrebuje in kjer ne more noben človek kupiti drugega človeka.

Potrebno je omeniti, da Rousseau med seboj loči dve obliki soglasja – že omenjeno občo voljo in voljo vseh, kjer obča volja pomeni, da posameznik prenese vse svoje pravice skupnosti – tako ne more priti do situacije, kjer posameznik nadvlada drugemu posamezniku. Vsi ljudje postanejo enakovredni, z obveznostmi do suverena, torej do samega sebe in tudi do drugih posameznikov: “[P]ogodba o združitvi obsega vzajemne obveznosti skupnosti in posameznikov in da je vsak posameznik, ki se pogodi tako rekoč s samim seboj, na ta način dvakrat vezan: kot ud suverenega telesa ima obveznosti do posameznikov, kot ud države pa do suverena (Rousseau 1960: 77).” To pomeni preprosto, da mora posameznik, ki je že prenesel svoje pravice na skupnost, sprejeti tudi odločitve, katere podpira večina skupnosti (Rousseau namreč tolerira občasna razhajanja v posameznih stališčih), saj: “[I]ma obča volja vedno prav in da vedno teži k javno koristi...” (Rousseau 1960: 90).

Poleg obče volje je Rousseau prepoznal tudi voljo vseh, ki je agregat posameznih mnenj, katere je potrebno v zakonodajnem procesu analizirati in o njih debatirati: “[Č]e pa tem voljam odvzamemo vse pluse in minuse, ki se med seboj uničujejo, dobimo kot vsoto razlik občo voljo. (Rousseau 1960: 90)” Torej je obča volja rešitev, katero podpira čim več državljanov in ki je brez pomankljivosti (minusov). Za današnji čas je ta obča

volja nesprejemljiva, saj pomeni, da manjšine nimajo prav nobene možnosti uveljavljati svojih stališč. Pravzaprav se s tovrstnim sistemom manjšine asimilirajo v večino, poleg tega zaradi različnih interesov, ki vplivajo na policy proces: "[N]i nikoli mogoče oblikovati skupne volje - "volonte generale" ali nekega skupnega interesa" (Lukšič 1994: 125).

V političnem sistemu, kot ga je oblikoval Rousseau obstajata dve veji oblasti – zakonodajna, ki jo enačimo z vsemi državljani, in izvršna, katero določi zakonodajna veja in je ljudstvu povsem odgovorna: "[N]osilci izvršne oblasti nikakor niso gospodarji ljudstva, pač pa njegovi služabniki..." (Rousseau 1960: 182) Vloga vlade je, da pripravlja osnutke zakonov, oziroma kot pravi Rousseau, da opravlja s pravico: "[N]ujno za življenje in delovanje političnega telesa. (Rousseau 1960: 179)" in da sprejete zakone implementira. Vloga zakonodajne veje pa je, da te osnutke zakonov sprejme. Zanimivo je, da ljudje (oziroma zakonodajalci) predloga zakona ne potrjujejo, ampak le ugotavljajo, ali je ta predlog v skladu z občo voljo ali ne (Rousseau, 1960).

Pri Rousseauju obstaja za današnje čase velika pomanjkljivost, da so ženske in revni izključeni iz politike, torej bi lahko njegovo videnje političnega sistema opisali tudi kot nekakšno obliko elitizma. Vendar je potrebno upoštevati obdobje v katerem je Rousseau živel, saj je takrat še vedno obstajalo suženjstvo, ženske pa, razen redkih izjem, niso niti pomislile, da bi se lahko enakovredno primerjale z moškimi.

3.3. MARX

V Marxovem pogledu človek ni individualno bitje, ki v življenju stremi k neprestanemu pridobivanju, ampak je del skupnosti, kjer potekajo neprestani kontakti med ljudmi. Vendar ta skupnost ni sestavljena iz povsem enakovrednih ljudi, saj je zgodovina povzročila nastanek družbenih razredov. Za razliko od zgoraj omenjenih modelov tu ženske niso obravnavane kot manjvredne od moških, ampak so v procesu socialne evolucije postale izkoriščani razred (Held 1992: 106-107).

Marx je osnoval radikalen pogled na družbo, kjer predstavlja temelj vsega delo, na tem temelju pa so osnovane vse druge sfere družbe, tudi politika (Held 1992: 109). Tako je razdelil tudi razvoj človeške družbe na več faz, katere končna faza je komunizem; družba, kjer ni več ločevanja ljudi na podlagi kakršnihkoli kriterijev in kjer ni več zasebne lastnine.

V komunizmu naj pravzaprav sploh ne bi bilo več katerekoli veje oblasti – samo vodenje države je v rokah predstavnikov, ki so izvoljeni ali pa pridobijo svoj mandat po načelu rotacije. Odločanje o javnih zadevah poteka tako, da določena skupnost izbere predstavnike, ki jih pošlje na odločevalski organ na višjem nivoju. Čeprav naj v tem sistemu ne bi bilo več razslojevanja ima večino v oblasti proletariat (ker jih je številsko največ).

Ta model demokracije ima pomankljivost v tem, da se, zaradi omenjenega delegatskega načina oblikovanja odločitev, ideja o neposredni demokraciji pravzaprav spremeni v posredno, saj v končni instanci običajen državljani nima več možnosti vplivanja na odločitve (Held 1992: 126-127).

Za razliko od Rousseauja so se Marxove ideje uresničile, saj so njegova načela uporabili v pariški komuni, katero so vodili predstavniki, izvoljeni na splošnih volitvah v pariških okrajih (nižji nivo odločanja). Tudi nekateri ostali elementi, ki sicer ne sodijo v sfero političnega odločanja so se udejanili v komuni (tako so na primer razlastili duhovščino, spremenili položaj policije, birokracije in sodstva...) (Held 1992: 128).

3.4. NEOPLURALIZEM

Prepostavka neopluralizma je obstoječ sistem reprezentativne oblasti, pravna država in svoboda posameznika (Held 1992: 204). Posebnost neopluralizma glede na ostale tipe posredne demokracije pa je, da v njej sodelujejo tudi interesne skupine, ki v običajnem volilnem boju ne bi mogle pridobiti zadostnega vpliva in moči, da bi lahko dosegle svoje cilje (Held 1992: 180).

Izvoljena reprezentativa oblast pri svojem odločanju upošteva tudi mnenja posameznih interesnih skupin – razlogi za sprejemanje mnenj interesnih skupin pri odločanju so različni (sprecifični viri, ki jih skupina poseduje, sestava interesne skupine, zakonska podlaga...). Interesne skupine v neopluralizmu sodelujejo na dva načina; ločimo korporativni pluralizem, kjer so odnosi med interesnimi skupinami institucionalizirani na ravni države in tematsko omrežje (issue network), kjer se interesne skupine med seboj povezujejo ad hoc (Lukšič 1994: 54).

Pri teh interesnih skupinah se poraja vprašanje, ali naj bodo politično avtonomne ali nadzorovane (Dahl 1982: 16-26). Z njihovo avtonomnostjo se namreč prepreči uničenje demokracije kot take s strani elit (Dahl 1982: 37), vendar lahko preveč avtonomne organizacije škodujejo svojemu okolju (Dahl 1982: 31).

Državljeni imajo tako možnost vplivanja preko interesnih skupin, navkljub temu pa nekateri med njimi niso zainteresirani v participacijo v odločevalskem procesu, kar je po mnenju nekaterih celo koristno, saj sta : “[N]edelovanje ali apatija... mogoče celo funkcionalna za stabilnost kontinuitete političnega sistema. (Held 1992: 191). Ta konsenz je nujen predpogoj za funkcioniranje tega tipa demokracije.

Koncept neopluralizma torej predpostavlja reprezentativnost oblasti, na katero pri določenih vprašanjih oz. v odločevalskem procesu vplivajo posamezniki, vendar ne individualno, temveč povezano v interesne skupine.

3.5. PARTICIPATIVNA DEMOKRACIJA

Ker so ljudje že v osnovi neenaki – naj bo to zaradi spola, starosti, rase, izobrazbe ali kateregakoli drugega dejavnika – redne volitve niso dovolj za zagotavljanje politične odgovornosti predstavnikov ljudstva. Volitve, kot trdijo nekateri avtorji, na primer Poulantzas, v današnjem, razvitem in kompliciranem, svetu predstavljajo nekakšno nujnost, saj institucije, ki bi jih formirale neposredne demokracije ali samoupravljanje, preprosto ne bi mogle nadomestiti države. Vendar morajo biti institucije demokratičnega sistema bolj odprte in bolj odgovorne, delovati pa morajo tudi na lokalnem ali interesnem nivoju (Held 1992: 257).

Da bi se demokratični sistem lahko bolj odprl, morajo državljani neposredno in neprestano urejati tako družbo, kot tudi državo. Navkljub temu ta involviranost državljanov ni primerna na vseh področjih, saj zahteva visoko stopnjo koordiniranja, previsoko, da bi lahko v današnjem svetu obstajala (Held 1992: 258).

Zato se naj bi reorganiziral eden izmed elementov reprezentativne demokracije – politične stranke, ki naj bi postale odgovorne svojemu članstvu. Poleg tega naj bi postale parlamentarne stranke tudi "participativne stranke", ki naj bi predstavljale glas ljudstva. Šele kasneje, ko bi ljudje ugotovili, da lahko sodelujejo pri oblikovanju odločitev, bi se lahko načela neposredne demokracije razširila tudi na druge sfere (npr. v podjetja – torej bi se formiralo samoupravljanje) (Held 1992: 258-262).

Participativna demokracija je vsekakor model demokracije, ki ne želi samo omogočiti participacijo državljanov v odločevalskem procesu, ampak jih tudi privabiti v ta proces. Sama ideja participativne demokracije je zelo levo usmerjena, saj priporoča razširitev participacije tudi na področje gospodarstva. Zahteva tega modela demokracije pa je, da morajo biti vse informacije prosto dostopne, saj se le tako lahko sprejeme najboljša možna odločitev.

3.6. SOCIALISTIČNO SAMOUPRAVLJANJE

V Socialistični federativni republiki Jugoslaviji je Edvard Kardelj opredelil povsem samosvoj sistem vladanja, ki je sicer razvit iz marksizma, leninizma in tudi krščanskega socializma, vendar pa ima nekatere povsem specifične lastnosti. Tako je Jugoslavija oblikovala sui generis delegatski način sodelovanja državljanov, kjer je vsaka družbena celica (Temeljna organizacija združenega dela v podjetjih, krajevna skupnost v teritorialnem pomenu...) poslala na višji nivo odločevanja svojega delegata, ki je zagovarjal interese svoje lastne celice. Seveda je bil njegov mandat omejen le na eno srečanje z ostalimi delegati; ta mandat se je lahko podaljšal, če je delegat deloval v skladu z navodili članov njegove lastne celice. (Zajc, 1998). Te celice so se v postopku delegatskega sistema združevale v Socialistično zvezo delovnega ljudstva, kjer so sodelovale vse socialistične silnice v državi (Zajc, 1998).

V socialističnem samoupravljanju je še vedno opredeljena vloga parlamenta, ki ne sme imeti političnega monopola nad družbo, zato je nujno delavsko samoupravljanje – le delavec lahko odloča o redistribuciji družbenega dohodka (Kardelj, 1980).

Sistem socialističnega samoupravljanja je nekakšna vmesna stopnja med posredno in neposredno demokracijo, saj zaradi obsežnejšega teritorija na katerem se oblast izvaja in zaradi številnejših vprašanj o katerih se mora oblast odločati ni možno vpeljati povsem neposredne demokracije (to je ugotovil že Rousseau). Kardelj je zato vpeljal delegatski način, ki omogoča, da je vrhovna državna oblast (glavne družbeno politične organizacije v Jugoslaviji so bile Komunistična partija Jugoslavije, Socialistična zveza delovnega ljudstva in sindikati) pod nadzorom osnovnih družbenih celic in da reprezentira njihove interese.

Nujno pa je omeniti, da je imela v realnosti Komunistična partija glavno besedo pri odločanju o najpomembnejših zadevah in so morali biti predlogi, če so želeli biti upoštevani v končni odločitvi, v skladu z interesi Komunistične partije.

Podobno kot pri Marxovem modelu neposredne demokracije tudi tu velja paradoks, da se neposredna demokracija na najnižjem nivoju odločanja preko delegatskega principa spremeni v posredno reprezentacijo.

3.7. ASOCIATIVNI PLURALIZEM

Avtor, ki je na našem področju obudil pojem asociativnega pluralizma je bil Adolf Bibič. Ob koncu 80. let prejšnjega stoletja je poskušal predrugačiti tedaj obstoječi politični sistem SFRJ, torej socialistično samoupravljanje, ki se je v omenjenem obdobju znašlo v veliki ekonomsko-socialno-politični krizi. Bibič je v socializmu poskušal vnesti politični pluralizem, katerega pojmuje v širšem pomenu besede, saj: »[P]olitični pluralizem pomeni takšno ureditev, v kateri se več subjektov, ki so de iure in de facto priznan, na podlagi svojih programov poteguje za udeležbo pri upravljanju javnih zadev... (Bibič 1989: 6)« Torej poleg političnih subjektov pri oblikovanju politik sodelujejo tudi razne asociacije, kot so: profesionalna združenja, stanovska združenja, ad hoc oblikovane skupine, družbena gibanja in mediji (Bibič 1989: 8-9).

Asociativni pluralizem poleg nepolitičnih skupin omogoča sodelovanje tudi raznim političnim skupinam (političnim strankam), vendar pa daje Bibič večji poudarek političnim asociacijam, ki predstavljajo interesne asociacije in ki se zavzemajo za obče interese, torej da: »selekcioniirajo in agregirajo interese raznih segmentov civilne družbe, jim dajejo obliko političnih interesov kot sintetičnih interesov... (Bibič 1989: 15)«

Asociativni pluralizem v Jugoslaviji ni zaživel, saj v tedanji državi civilno-družbene organizacije še niso bile izoblikovane. Poleg tega je prišlo do propada socialističnega samoupravljanja, novonastala država Slovenija pa je prevzela zahodni tip demokracije, kjer imajo največji vpliv na oblikovanje javnih politik politične stranke. Elementi asociativnega pluralizma se pojavljajo tudi v obstoječem sistemu, saj prihaja do nastajanja t.i. policy omrežij, v katerih med seboj sodelujejo razni policy akterji.

4. PARTICIPACIJA DRŽAVLJANOV V DANAŠNJEM SVETU

4.1.REFERENDUM

Navkljub temu, da v političnih sistemih, kjer je oblika demokracije posredna, državljani praviloma izražajo svoje mnenje na volitvah, obstajajo tudi mehanizmi, ki sodijo v sfero neposredne demokracije. Eden teh mehanizmov je referendum.

Pri referendumu gre predvsem za to, da državljani z volilno pravico glasujejo o določeni stvari, za katero imajo dovolj informacij, vprašanje na referendumu pa je zasnovano tako, da se lahko nanj odgovori z "za" in "proti", kar hkrati pomeni, da ga je moral pred tem nekdo oblikovati, kar znova zmanjšuje vpliv državljanov na državne zadeve.

Na referendumu lahko glasujejo vsi državljani z volilno pravico, njihova odločitev pa je povsem svobodna in zato volivca ne more nihče klicati na odgovornost zaradi morebitne napačne odločitve. Zato je pomembno, da se v državi spoštujejo človekove pravice, kajti brez njih je tako ali tako povsem vseeno, ali referendum izvedejo ali ne (odločitev je znana že vnaprej), poleg tega že sam pojem neposredne demokracije zahteva človekove pravice in njih varovanje.

V naši državi določa referendum Ustava Republike Slovenije* v svojem 90. členu (zakonodajni referendum) in 170. členu (ustavni referendum). Zahtevajo ga lahko poslanci, državni svet ali volivci (ustavni referendum se razpiše le na zahtevo 30 poslancev).

V Sloveniji se zadnja leta soočamo s številnimi referendummi in s še večjim številom pobud za razpis referenduma. Glede na dejstvo, da je pobudnik za razpis referenduma v veliki meri politična opozicija lahko sklepamo, da uporabljajo institucijo referenduma kot orodje pritiska na vladajočo koalicijo. Težava nastopi, ker volivci pri svojem odločanju v

---

* Ustava Republike Slovenije, http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (11.9.2004)

veliki meri niso (dovolj) informirani o referendumskem vprašanju, saj se zanašajo na sporočila, katera pridobijo iz množičnih medijev ali od mnenjskih voditeljev.

Prav ta (ne)informiranost je največja pomanjkljivost referendumov v Sloveniji. Zaradi tega se je potrebno vprašati, ali je referendum res odločitev ljudstva in kot taka obvezujoča, ali ne. S tem vprašanjem se diplomska naloga ne bo ukvarjala. V primeru e-demokracije je prav pridobivanje čim večjega števila informacij iz čim več virov tisti element, ki je nujen za sprejem pravih odločitev.

4.2. ANKETE

Poleg referenduma obstajajo v današnjem svetu, kot način ugotavljanja mnenja državljanov glede posameznih vprašanj, še javnomenjske raziskave (ankete). Ankete so instrument, katerega se oblast v reprezentativnih tipih demokracije poslužuje že dlje časa. Z njihovo pomočjo lahko nosilci javne oblasti ugotovijo, kaj si ljudje mislijo o njihovih odločitvah in izvedo, kako morajo oblikovati svojo predvolilno kampanjo, da bo pritegnila čim več volivcev. Vendar pa predstavniki državljanov niso vezani na rezultate teh anket, ki so lahko celo napačno razumljene in tako ne odsevajo realne situacije (poleg tega so anketiranci o posameznik politikah premalo informirani oziroma je vprašanje napačno zastavljeno in tako mnenje, ki ga izrazijo mogoče niti ne predstavlja njihovega realnega mnenja o posamezni zadevi).

Ankete je mogoče izpeljati na več načinov, ki se med seboj razlikujejo glede na njihovo tematiko, obsežnost ipd. Štirje možni načini anketiranja so:

1. terensko anketiranje – je oblika izvajanja raziskave javnega mnenja, ki od raziskovalca zahteva največ časa (saj mora najprej ugotoviti, kateri posamezniki in ciljne skupine so pripravljeni sodelovati, nato mora te posameznike osebno obiskati in opraviti anketo, kasneje pa mora zbrane podatke še digitalizirati – torej prepisati s papirja v računalnik). Zaradi te omejitve so tovrstne ankete običajno bolj obširne. Primer

terenskega anketiranja je popis prebivalstva^a, katerega številne države (med drugim tudi Slovenija) izvajajo periodično (v Sloveniji je perioda 10 let).

2. poštno anketiranje – v tem primeru se anketa izvaja tako, da raziskovalna institucija pripravi vprašalnik, katerega pošlje večjemu številu naključno izbranih gospodinjstev.

Težave pri tem tipu anketiranja so naslednje:

- velik delež izbranih gospodinjstev ne želi odgovoriti na anketo ali nanjo povsem pozabi, hkrati pa zahteva tudi večjo angažiranost anketiranca, saj si mora vzeti čas ne le za odgovarjanje na anketo, ampak tudi za njeno vrnitev raziskovalni instituciji;
- anketiranec lahko napačno interpretira vprašanje in odgovor ne predstavlja njegovega realnega mišljenja;
- v gospodinjstvu na anketo odgovori oseba, ki ima čas oz. ki jo tematika zanima, kar posledično pomeni, da zbrane ankete mogoče ne bodo predstavljale realnega vzorca, hkrati lahko na eno anketo odgovarja več članov gospodinjstva.

Poleg omenjenih težav tudi tu obstaja problem časovne komponente, saj poteka proces vračanja anket dlje časa, ankete pa je potrebno pred analizo še digitalizirati. Primer tovrstnih raziskav je anketa o kakovosti življenja, katero je v začetku leta 2004 izvajalo Ministrstvo za zdravje.

3. telefonsko anketiranje – je danes zelo pogosta oblika ugotavljanja javnega mnenja, saj samo v Sloveniji obstajajo številna podjetja, ki se ukvarjajo s tem področjem. Prednost telefonskega anketiranja je predvsem hitrost, saj lahko anketarji zahtevan vzorec dosežejo zelo hitro (dan ali dva) – v primeru nesodelovanja poklicane osebe preprosto kontaktirajo naslednjo številko. Ta hitrost zato omogoča naročnikom ažurno spremljanje situacije. Problema pri telefonskem anketiranju pa sta predvsem naslednja:

- zaradi številnih javno-raziskovalnih agencij, ki simultano izvajajo številne ankete postanejo potencialni anketiranci naveličani in ne želijo več sodelovati v javnomnenjskih raziskavah (kar lahko posledično privede do pomanjkljive

---

^a Domača stran Statistične urada Republike Slovenije; podstran popis prebivalstva 2002:
<http://www.stat.si/popis2002/si/default.htm> (11. 9. 2004)

reprezentativnosti vzorca);

- ker lahko anketiranec v primeru preobširne ali nerazumljive ankete (naj bo vprašanje preveč strokovno ali napačno zapisano) preprosto odloži slušalko, mora biti sestavljavec ankete pazljiv pri svojem delu.

Primer tovrstnih anket so redna poročila o priljubljenosti političnih strank ali vprašanja o aktualnih temah – primer je vsakomesečna raziskava Politbarometer^b.

4. ankete v elektronskih medijih – v ta sklop anket lahko štejemo ankete na nekaterih domačih straneh na internetu (www.najdi.si, www.slowwwenija.si...) ali na teletekstu TV Slovenija (stran 731). Tudi te ankete so zelo ažurne, njihova glavna pomanjkljivost pa je nereprezentativnost realnosti, saj nanje odgovarjajo predvsem ljudje, ki te domače strani sploh obiskujejo oz. tisti, ki jih določeno vprašanje zanima. Poleg tega lahko na rezultat zelo vpliva določena interesna skupina, ki mobilizira svoje člane in simpatizerje. Zaradi teh omejitev je relevantnost tovrstnih anket vprašljiva.

Preglednica 1: Prednosti in pomanjkljivosti anket:

	terensko anketiranje	poštno anketiranje	telefonsko anketiranje	ankete v elektronskih medijih
prednosti	- več informacij; - večji vzorec.	- več informacij; - večji vzorec.	- hitrost izvedbe; - cena.	- cena; - hitrost izvedbe.
pomanjkljivosti	- cena; - kompleksnost izvedbe; - traja dlje časa.	- nujna je zainteresiranost anketirancev; - kontaminacija vzorca; - traja dlje časa.	- prezasičenost anketirancev.	- nereprezentativnost vzorca; - vpliv posameznikov na rezultate.

^b Domača stran Politbarometra: <http://e-uprava.gov.si/ispo/politbarometer/> (11. 9. 2004)

Zadnji skupini javnomnenjskih raziskav (telefonsko anketiranje in ankete v elektronskih medijih) sta lahko razumljena kot nekakšen zametek elektronske demokracije (ali za njen del, kot bo prikazano v nadaljevanju), vendar se nosilci javne oblasti v svojem delovanju ne smejo slepo zanašati na rezultate raziskav (zaradi omenjenih omejitev).

Poleg tega je težava v vseh javnomnenjskih raziskavah ta, da anketiranec ni pripravljen na vprašanje, torej da nima izoblikovanega stališča ali celo ne pozna področja, kar posledično pomeni, da mora na vprašanje odgovoriti povsem subjektivno. Tovrstno odločanje o zadevah javnega ali celo državnega pomena seveda ni zaželeno oz. lahko celo privede do neprijetnih posledic (primer je problem izbrisanih, ki se v javnosti pojavlja v zadnjih letih). Če bi se oblast (vlada ali Državni zbor) odločali glede na mnenje državljanov bi bil problem rešen hitro in nekonfliktno, vendar bi to vodilo v neupoštevanje zakonov, ustave in mednarodnih pravnih aktov (da moralne odgovornosti sploh ne omenjam), torej bi to pomenilo zanikanje državnosti in demokracije v Sloveniji).

5. E-DEMOKRACIJA

Na tem mestu bo predstavljena geneza e-demokracije v drugi polovici 20. stoletja, ko so zainteresirani posamezniki s pomočjo novih medijev, ki so nastali zaradi hitrega razvoja in javne dostopnosti tehnologije (radio, televizija, računalnik – internet), poskušali omogočiti državljanom vpliv na odločitve politične oblasti.

5.1. EKSPERIMENTI UVAJANJA E-DEMOKRACIJE V PRAKSI

Problem neparticipacije državljanov so v raznih raziskavah (zlasti v ZDA) poskušali rešiti, vendar v praksi (na širšem nivoju) e-demokracija še ni zaživela. V nadaljevanju poglavja so opisani primeri e-neposredne demokracije oz. natančneje, njen razvoj od neposredne demokracije izvedene s pomočjo pisnih medijev, do neposredne demokracije, izvedene s pomočjo elektronskih medijev (če je slednja razumljena kot prava e-demokracija).

5.1.1. ZAČETKI – ZDA IN NEMČIJA

Začetki t.i. *deliberative polling*-a (Becker, Slaton 2000: 53) segajo v 70. leta prejšnjega stoletja, ko so v ZDA (Citizen Juries – Ned Crosby) in Zvezni republiki Nemčiji (Planungzelle – Peter Dienel) izbrali med 12 in 25 državljanov, ki so reprezentirali realno populacijo (glede na spol, starost, etničnost, dohodek in izobrazbo). Namen Citizen Juries in Planungzelle je bil omogočiti državljanom (četudi v le v manjšem številu), da medsebojno komunicirajo in pridejo z dialogom do rešitve. Ta dialog poteka tako, da se izbranci srečajo na nekem skupnem prostoru, kjer dobijo informacije in več pogledov o določeni zadevi; nato so se o tej zadevi pogovarjali z ostalimi "porotniki" ali "celicami". Od leta 1973 je Crosby v ZDA izvedel 20 podobnih debat s področij nacionalnega varovanja zdravja, ohranjanja miru v Srednji Ameriki in o socialnih stanovanjih.

Glavni odkritji omenjenega eksperimenta sta bili ugotovitvi, da se državljanje pozitivno odzivajo na face-to-face usmerjene procese in da lahko kvaliteto in globino rezultatov upoštevajo tudi v odločevalskem procesu (Becker, Slaton 2000: 53 - 54).

5.1.2. SODELUJOČI IZRAŽAJO SVOJE ODLOČITVE PREKO ELEKTRONSKIH MEDIJEV

Korak naprej k elektronski demokraciji so napravili v Združenih državah Amerike in na Novi Zelandiji, kjer so opredelili metodo imenovano *interactive polling* (Becker, Slaton 2000: 55). To interaktivno anketiranje je osnovano na večjem številu udeležencev (zajemalo je 400 vprašancev), ki so o posameznem problemu debatirali tudi s prijatelji, znanci... Poleg tega se je deliberative polling izvajal v izoliranem prostoru (v pisarni), medtem ko interaktivno anketiranje poteka v vprašančevem domu. Začetnik je Vincent Campbell, ki je leta 1974 v mestu San Jose (Kalifornija, ZDA) vse meščane povabil, da sodelujejo v raziskavi (zainteresirani udeleženci so se registrirali in prejeli geslo, s katerim so pri glasovanju izkazali svojo identiteto). Udeleženci so nato o vsaki zadevi prejeli gradivo o posamezni zadevi, nakar so prek telefona oddali svoj glas; rezultate posameznih glasovanj so javno predstavili. Namen Campbellove raziskave je bil izobraziti državljanke, ki sodelujejo v običajnih javnomnenjskih raziskavah (saj lahko le-te vplivajo na odločevalce). Glavna problema raziskave pa sta bila nereprezentativen vzorec in veliki stroški. (Becker, Slaton 2000: 55)

Podoben projekt so leta 1978 izvedli na Havajih, v obdobju, ko se je ta zvezna država pripravljala na ustavno konvencijo. Glavna razlika med kalifornijskim in havajskim projektom je bila v tem, da so v slednjem sodelovali ljudje, ki so ustrezno reprezentirali populacijo države. Najprej so ljudem poslali informacijsko brošuro in vprašalnik o posameznikovih interesih – vse, ki so se odločili sodelovati so o projektu še dodatno informirali. Nato so raziskovalci University of Hawaii začeli ugotavljati, katere zadeve naj postavijo na dnevni red; analizirali so časopise, predvolilne kampanje ipd. in izvedli analizo vsebine – s tem so ugotovili, kateri so v glavah ljudi glavni problemi. Članke, ki so zajemali posamezna področja so grupirali in jih dali v televote brošure (katere so poslali zainteresiranim udeležencem), kjer so udeleženci označili, kaj so po njihovem mnenju najpomembnejši problemi – ti problemi so postali tema posameznega televotinga. Raziskovalci so zatem o posamezni temi izbrali čim več informacij in jih vključili v televote brošure o posameznih tematikah – te brošure niso zajemale vseh

informacij o posameznem problemu, ampak so vzpodbujale udeležence, da začnejo sami iskati dodatne informacije. Te brošure so vsebovale tudi mnenja zagovornikov posameznih rešitev problema.

Pri projektu je bilo pomembno, da so v njem sodelovali ljudje, ki so predstavljali delež celotne populacije (razlika med vzorcem in populacijo je bila lahko največ 5%), kar je zahtevalo vztrajnost raziskovalcev pri vračanju mnenj ljudi (Becker, Slaton 2000: 56-62).

5.1.3. ZAINTERESIRANI DRŽAVLJANI PRIDOBIMO INFORMACIJE S POMOČJO ELEKTRONSKIH MEDIJEV

Velik potencial v neposredni demokraciji ima televizija, torej množični medij, ki je v današnjih časih eden glavnih virov pridobivanja. Običajno je televizija enosmerni medij, prek katerega oblast prepričuje vladane da so njihova ravnanja najboljša (ali pa skrije sicer zelo pereč problem), poleg tega je kot medij tudi zelo podvržena cenzuri in zato v nekaterih režimih ne dopušča alternativnih mnenj.

To enosmernost je mogoče spremeniti z različnimi instrumenti povratnih informacij (feedback informacij), ki pa morajo biti ustrezno uporabljeni, saj se lahko: »Uporabi nekatere mehanizme povratnih informacij, da se ustvari potrebna iluzija, da tiste, ki so na oblasti, zares skrbi in da se odzivajo na zahteve, besede in mnenja splošne javnosti« (Becker, Slaton 2000: 78).

Začetki elektronskih mestnih zasedanj – *Electronic Town Meeting* (Becker, Slaton 2000: 80) so že v zgodnjih 70. letih 20. stoletja v ZDA. Na Aljaski so z elektronskimi zasedanji omogočili državljanom participacijo velikim razdaljam navkljub, poglobitni namen projekta pa je bilo razširiti zbiranje informacij na javnih zasedanjih. S tem projektom so ugotovili, da lahko javnost participira poceni, a učinkovito.

Korak naprej je bila izvedba Honolulu Electronic Towns Meeting-a leta 1981, kjer so želeli odpraviti pomanjkljivosti glasovanja na raznih TV oddajah, predvsem mobilizacijo posameznih skupin, ki glasuje pogosteje kot druge (Becker, Slaton 2000: 82). Tedensko

so ljudem v prime time-u predstavili posamezne probleme, o katerih so zainteresirani gledalci debatirali s prijatelji ali družino, zatem pa so klicali in oddali svoj glas. Naključno izbrane glasovalce pa so povprašali še po demografskih vprašanjih (starost, izobrazba, ali so registrirani volilci, kraj rojstva, narodnost) – tu so ugotovili, da glasovalci navkljub neselektivnemu glasovanju predstavljajo ustrezen vzorec v populaciji (s tem, da so bile nekatere skupine pri zanje pomembnejših vprašanjih številčneje zastopane) (Becker, Slaton 2000: 82-89).

Naslednji korak pri uveljavljanju elektronske demokracije je bilo sodelovanje državljanov na zasedanju mestnega sveta Honolulu-ja (Havaji, ZDA). Zasedanja so sicer predvajali že v preteklosti, a je bila njihova gledanost nizka. Decembra 1987 so zato omogočili javnosti izražati mnenja in glasovati (s pomočjo telefona). O tem sodelovanju so gledalce obvestili vnaprej, zanimanje za sodelovanje pa je bilo izredno visoko. Ta participacija meščanov je celo spremenila mnenje Sveta – torej so v tem primeru državljani uspeli zavrniti projekt, ki bi bil v nasprotnem primeru izveden.

V San Franciscu (Kalifornija, ZDA) so raziskovalci izvedeli projekt, podoben zgoraj omenjenemu interaktivnemu javnemu mnenju, torej so vnaprej pridobili ustrezen vzorec s področja mesta, a namesto da bi jim informacije posredovali v pisni obliki, so jim prikazali dokumentarni film in mnenja strokovnjakov o tematiki. Gledalci so nato glasovali s pomočjo telefona (Becker, Slaton 2000: 91 - 92).

Pri vseh omenjenih projektih se pojavi težava, kdo financira raziskave. S tem se namreč vpliva na izide glasovanj, saj je končni rezultat odvisen od interpretacije rezultatov in je "resnica" lahko daleč od realne situacije.

5.2. DEFINICIJA E-DEMOKRACIJE

Elektronska demokracija je model demokracije, ki **državljanom omogoča, da s pomočjo elektronskih medijev** (torej radia, televizije in še zlasti interneta) **pridobijo informacije o dogajanju v državi in državnih institucijah**, da informacije analizirajo in svoje **predloge s pomočjo elektronskih medijev posredujejo ustreznim državnim organom**.

Državljeni torej na hiter in enostaven način izvedo, s čim se javna oblast ukvarja, katere projekte pripravlja, kateri pravni akti so v zakonodajni proceduri in podobno. S tem, ko pridobijo čim več informacij (po možnosti vse informacije, ki so na voljo tudi izvoljenim predstavnikom – poslancem, občinskim/mestnim svetnikom) lahko analizirajo cilje in posledice pravnih aktov ter pozitivne in negativne plati (ne)izvedbe posameznih projektov. Glede na svoje vrednote in stališča lahko tudi neposredno izrazijo svoja mnenja predstavnikom, ki morajo upoštevati mnenje državljanov (oz. večinsko mnenje). Državljeni izrazijo svoje mnenje preko elektronskih medijev, kjer se lahko javno soočijo s predstavniki državljanov ali z ostalimi državljani ter tako dosežejo najboljšo odločitev. Seveda svojega mnenja ne morejo izraziti samo s preprosto anketo (ta ustreza le v primeru referendumskega vprašanja); boljši način soočanja mnenj je forum, ki mora biti javno dostopen vsem.

Sodelovanje v takšnem modelu demokracije zahteva nekatere predpogoje:

- državljani, ki v njej participirajo morajo biti glede posamezne tematike čim bolj informirani;
- na mestu, kjer se soočajo mnenja državljanov (forum) morajo participatorji upoštevati določena pravila – spoštovanje mnenj ostalih, prepoved žalitev ipd.;
- izvoljeni predstavniki državljanov morajo mnenje o določenem problemu, katerega so sprejeli državljani upoštevati pri svojih odločitvah.

Postavlja se tudi vprašanje, ali je e-demokracija, kot je opredeljena zgoraj povsem nov model demokracije, ali pa je le posodobljen model demokracije, ki je znan že iz preteklosti. V ta namen bodo v nadaljevanju primerjani elementi in značilnosti

elektronske demokracije s tistimi v že obstoječih modelih, ki so bili opisani v 3. poglavju. Demokracije bodo med seboj primerjane glede na naslednje kriterije:

- ali omogoča participacijo vsem državljanom (z dovoljenimi omejitvami zaradi starosti oz. nekaterih drugih razlogov – duševne bolezni ipd.)²;
- ali je državljanom omogočena povsem neomejena participacija, ali pa zahteva participacija sodelovanje v institucionaliziranih skupinah državljanov;
- ali je državna oblast vezana na odločitve, katere sprejmejo državljani³;
- ali državljani neposredno sodelujejo pri oblikovanju izvršne oblasti⁴;
- kolikšen teritorij lahko posamezen model demokracije zajema⁵;
- ali ima večjo moč civilna družba ali država⁶.

Zaradi lažje preglednosti so naštetje značilnosti modelov demokracij združene v Preglednici 2.

---

² Ta kriterij pomeni, da lahko vsi državljani neposredno izražajo svoja mnenja in predloge, torej da ne obstajajo diskriminacije na osnovi spola, rase ipd.. Če naj politične odločitve ne slabijo položaja določene manjšine (ki nima možnosti participacije), je tovrstna diskriminacija nezaželjena ali celo prepovedana. V neposredni demokraciji je zato nujno, da imajo vse družbene skupine možnost participacije.

³ Ta kriterij ugotavlja, ali lahko državljani, ki imajo volilno pravico, v političnem procesu participirajo neposredno brez mediatorja (kot so interesne skupine, politične stranke ipd.), ali pa je slednji predpogoj za participacijo. V primeru, da je mediator predpogoj funkcioniranja političnega sistema se mnenja in predlogi posameznih državljanov spremenijo in kot taka niso več identična originalnim (dilema obče volje in volje vseh pri Rousseauju).

⁴ Naloga izvršilne veje oblasti je, da odločitve, katere je sprejela zakonodajna veja oblasti implementira. Vendar ima pri določenih vprašanjih tudi diskrecijsko pravico lastne interpretacije zakonsko neopredeljenih področij. Zato je vsekakor za uspešno neposredno demokracijo pomembno, da lahko državljani sodelujejo pri oblikovanju izvršilne veje oblasti, saj v nasprotnem primeru le-ta predstavlja le določen del državljanov in deluje predvsem v njihovo korist.

⁵ V današnjem svetu globalizacije in povezovanja nacionalnih držav v nadnacionalne skupnosti je vprašanje, ali določen politični sistem sploh lahko funkcionira (kadrovsko, organizacijsko). Klasična atenska in rousseaujeva demokracija sta bili utemeljeni za lokalne skupnosti, marxova neposredna demokracija pa je bila uporabljena v Pariški komuni. Ta kriterij uvrsti posamezni model demokracije glede na velikost populacije, ki jo zajema. Posamezne modele sem tako ločil na lokalne, nacionalne in nadnacionalne, glede na to, kje je že bil uporabljen; edina izjema je e-demokracija katero sem uvrstil v vse tri razrede zaradi globalno razširjene mreže elektronskih medijev.

⁶ Ta kriterij je uporabljen zaradi lažjega ugotavljanja, ali ima civilna družba (kjer so združene nevladne oziroma nedejavnostne družbene skupine) večjo moč kot organizacije, ki so ustanovljene s strani države ali pa so z njo tesno povezane (politične stranke). V primeru, da je moč civilne družbe večja, imajo tudi posamezni državljani večjo moč participacije v državnih zadevah, medtem ko je v nasprotnem primeru obratno. Štirje analizirani modeli pa ločnice med civilno družbo in državo sploh nimajo, saj je model opredeljen na predpostavki o enačenju civilne družbe in države.

Preglednica 2: Primerjava modelov demokracije

MODEL DEMOKRACIJE	klasična atenska demokracija	razvojna demokracija (Rousseau)	neposredna demokracija (Marx)	pluralizem	participativna demokracija	socialistično samoupravljanje	asociacijski pluralizem	e-demokracija
PARTICIPACIJA VSEH DRŽAVLJANOV	ne	ne	da	da	da	da	da	da
NEOMEJENA PARTICIPACIJA	da	da	da	ne	ne	da	da	da
OBLAST VEZANA NA ODLOČITVE DRŽAVLJANOV	da	da	da	ne	ne	da	da	ne
SODELOVANJE PRI OBLIKOVANJU IZVRŠNE OBLASTI	da (državljeni sestavljajo vlado)	da	ni vlade	ne	ne	da (delegatski sistem)	da (preko asociacij)	ne
VELIKOST POPULACIJE	lokalna	lokalna	lokalna	nacionalno - nadnacionalna	nacionalna	lokalno - nacionalna	lokalno - nacionalna	lokalno – nacionalno - nadnacionalna
VEČJO MOČ IMA DRŽAVA ALI CIVILNA DRUŽBA	država = civilna družba	država = civilna družba	država	država	država	država = civilna družba	država = civilna družba	država

S primerjavo značilnosti e-demokracije z značilnostmi ostalih modelov demokracije je razvidno, da je slednja najbolj podobna participativni demokraciji. Ena izmed predpostavk slednje je inkrementarno povečevanje obsega področjih, kjer je participacija državljanov mogoča. Participacija se torej s področja političnih strank razširi na večji del populacije, vendar pa navkljub splošni dostopnosti še vedno ne na vso populacijo, saj v družbi obstaja digitalni razkorak, ki določenemu deležu ljudi onemogoča participacijo. S pomočjo elektronskih medijev se participativna demokracija torej razširi s sfere pripadnikov političnih strank na sfero tehnološko usposobljenih državljanov in da ta razširitev predstavlja naslednjo stopnjo v inkrementacijskem razvoju participativne demokracije.

Poleg tega pa e-demokracija razreši še problem koordinacije, ki predstavlja problem v participativni demokraciji. Informacijsko-komunikacijske tehnologije koordinacijo namreč zelo olajšajo.

Hkrati pa IKT povečajo racionalnost participacije državljanov, ki potrebujejo čim več relevantnih informacij, da lahko svoje stališče glede posameznih politik oblikujejo čim boljše. Downs je v preteklosti (v 50. letih 20. stoletja) ugotavljal, da: »[J]e dobra informiranost neracionalna s stališča visokih stroškov v primerjavi z njihovimi učinki. Zato se volivci ne informirajo dovolj niti o politikah, ki se jih neposredno zadevajo, niti ne poskušajo nanje vplivati« (Lukšič 1994: 28). Ta omejitev je v dobi IKT v veliki meri odpravljena, saj lahko zainteresirani državljani s pomočjo interneta pridobijo številne informacije, ki obravnavajo določeno problematiko.

Hipoteza v tem poglavju je bila, da **e-demokracija predstavlja povsem nov model neposredne demokracije s pomočjo katere bodo lahko državljani v prihodnosti nadomestili sedanji reprezentativni politični sistem**. Te hipoteze ni bilo mogoče potrditi, saj so pridobljene informacije vodile do ugotovitve, da je e-demokracija le naslednja stopnja participativne demokracije.

E-demokracija kot naslednja faza razvoja participativne demokracije (že zgoraj je bilo ugotovljeno, da je e-demokracija naslednja faza razvoja slednje) prav tako še ne nakazuje možnosti prenehanja obstoja reprezentativnega političnega sistema (največji vpliv na politične odločitve imajo še vedno politične stranke). Obstaja pa možnost, da bi nižanje digitalnega razkoraka in večja zainteresiranost državljanov v politično participacijo vzpodbudilo spremembe na tem področju, vendar lahko na tem mestu o tem le špekuliramo.

6. SLOVENIJA IN E-DEMOKRACIJA

V tem poglavju bo ugotovljeno, kateri model neposredne demokracije je najbolj značilen za Slovenijo in ali pravni akti že vsebujejo možnost uporabe IKT v odločevalskem procesu. V namen ugotovitve modela demokracije so analizirani: Ustava Republike Slovenije, Zakon o volitvah v Državni zbor in Zakon o lokalnih volitvah (v namen ugotovitve vsebovanja členov povezanih z elektronskim odločanjem) ter Zakon o lokalni samoupravi⁷.

6.1. USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

V 3. členu Ustave Republike Slovenije* je opredeljeno, da: „V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno in z volitvami...” Torej v Sloveniji obstajata tako reprezentativna kot tudi neposredna demokracija. Ni pa na tem mestu mogoče jasneje ugotoviti, kateri model neposredne demokracije imamo. Neposredno participacijo nadalje omogoča 44. člen ustave, kjer je opredeljeno, da lahko vsak državljan neposredno ali prek predstavnikov sodeluje pri upravljanju javnih zadev. Že naslednji člen ponovno omogoča neposredno participacijo državljanov, saj ima: „Vsak državljan... pravico do vlaganja peticij in do drugih pobud...” (45. člen Ustave Republike Slovenije). Neposredno participacijo določa tudi 75. člen ustave, kjer je omogočeno sodelovanje delavcev pri upravljanju gospodarskih organizacij in zavodov. Nadalje omogočajo neposredno participacijo tudi 88. člen ustave, ki omogoča 5000 volivcem, da predložijo predlog zakona, in 90. člen, ki opredeljuje zakonodajni referendum ter 168. člen (omogoča 30.000 volivcem da predlagajo začetek postopka za spremembo ustave) in 170. člen ustave (opredeljuje ustavni referendum).

Iz analize členov ustave je vidno, da je glavni model demokracije posredna,

---

⁷ Zakon o lokalni samoupravi zato, ker se empirični del diplomske naloge ukvarja s pripravljenostjo slovenskih občin na uvedbo e-demokracije.

* Ustava Republike Slovenije, http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (5.9.2004).

reprezentativna demokracija, da pa omogoča tudi neposredno participacijo državljanov. Model neposredne demokracije, katerega bi lahko uvrstili Slovenijo je mešanica pluralizma (na katerem sloni tudi posredna participacija) in participativne demokracije, s tem da lahko zaznamo tudi elemente asociativne demokracije, saj je Državni svet sestavljen iz nosilcev raznih interesov (96. člen ustave). V že omenjenem 75. členu ustave je zapisan tudi element socialističnega samoupravljanja, a le na najnižjem nivoju slednjega (nivo temeljnih organizacij združenega dela). Noben člen ustave pa ne opredeljuje e-demokracije ali kakšne koli participacije državljanov s pomočjo IKT.

6.2. ZAKON VOLITVAH V DRŽAVNI ZBOR IN ZAKON O LOKALNIH VOLITVAH

Zakon o volitvah v Državni zbor** ne omogoča glasovanja s pomočjo IKT (pravzaprav je omogočeno le glasovanje prek pošte – 81. člen). Glasovanje prek pošte omogoča tudi Zakon o lokalnih volitvah** v svojem 79. členu. Vendar tudi ta zakon ne omogoča glasovanja s pomočjo IKT. Torej mora Slovenija, če želi omogočiti elektronsko glasovanje najprej spremeniti oba omenjena zakona.

6.3. ZAKON O LOKALNI SAMOUPRAVI

V 11. členu Zakona o lokalni samoupravi** je omogočena neposredna participacija občanov na zborih, na referendumih in s pomočjo ljudske iniciative. Isto opredeljuje tudi 44. člen zakona (45. člen podrobneje opredeljuje zbor občanov, 46. in 47. člen referendum, 48. člen pa izdajo ali razveljavitev pravnega akta). Neposredno participacijo, kot je opredeljena v tem zakonu, bi lahko glede na referenčne modele neposrednih demokracij uvrstili v model klasične atenske demokracije (zbor občanov), ali deloma v rousseaujevo razvojno demokracijo (referendum). Tudi v tem zakonu pa ni omenjena participacija s pomočjo IKT.

Poglavitni model demokracije, kot je ugotovljeno iz analize teh dveh aktov, je

---

** Zakoni, sprejeti v Državnem zboru Republike Slovenije, http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (5. 9. 2004).

posredna demokracija, s tem da vsebuje tudi elemente neposredne participacije (v katere modele lahko elemente uvrstimo sem napisal v zgornjih podpoglavjih). Dejstvo, da ni nikakšne omembe elektronske participacije, lahko predstavlja pravno praznino v našem političnem sistemu, saj zakonodaja povsem zanemarja to, razvijajočo se, tehnologijo, ki bi v veliki meri olajšala in pocenila participacijo državljanov.

7. ANALIZA DOMAČIH STRANI SLOVENSКИH OBČIN

V tem delu diplomske naloge bo ugotovljeno, ali je Slovenija že vstopila v obdobje, ko obstaja možnost uporabe zgoraj omenjenih načel e-demokracije. Torej ali lahko državljani v političnem sistemu, kjer prevladuje običajna reprezentativna demokracija, s pomočjo elektronskih medijev, zlasti interneta, pridobijo čim več relevantnih informacij, povezanih s sprejemom pravnih aktov (na ravni države ali na ravni občine), te informacije nato analizirajo in s pomočjo ostalih zainteresiranih državljanov poskušajo ugotoviti, ali je predlog pravnega akta, kot ga je v zakonodajno proceduro poslal predlagatelj, ustrezen, ali pa potrebuje ustrezne popravke. Nato morajo svoje ugotovitve še (tako ali drugače) predstaviti formalno izvoljenemu predstavniškemu telesu, ki mora mnenja in predloge državljanov upoštevati ali vsaj vzeti v ozir pri svojem odločanju.

Z namenom potrditve ali ovržbe v zgornjem odstavku opredeljene hipoteze so bile analizirane domače strani posameznih slovenskih občin. Razlog za analizo občin je preprost – instrument neposredne demokracije je nastajal v manjših skupnostih (polisi, komune) in je zato tudi v današnjih dneh ta nivo oblasti najbolj primeren za poskuse na področju e-demokracije (kar so pokazali tudi posamezni primeri po svetu – poglavje 5.1.). Poleg tega so stroški eksperimentiranja (in potencialnega neuspeha) na nivoju občine precej nižji kot na nivoju države (eksperiment na nivoju države bi namreč zahteval višjo kadrovske in organizacijsko angažiranost ter posledično višje stroške).

7.1. SLOVENSKE OBČINE

V Sloveniji predstavlja lokalna samouprava najnižjo stopnjo organiziranosti oblasti in je zato tu uvedba novih modelov vladanja, torej e-demokracije, najlažje dosegljiva. Dosedanji modeli neposredne demokracije (atenska demokracija, Rousseaujeva neposredna demokracija) so namreč zahtevali sodelovanje relativno majhnega števila državljanov, saj se v nasprotnem primeru sprejemanje zakonodaje zelo zakomplicira (koordinacija postane otežena, debate o predlogih so lahko zelo dolgotrajne, težje je pridobiti večino ali konsenz...). Poleg tega tudi sedanja zakonodaja na državni ravni omogoča le en instrument neposredne demokracije (referendum), medtem ko so na lokalni ravni ti instrumenti trije.

Domače strani slovenskih občin so bile dostopane s pomočjo domače strani <http://www.sigov.si>, kjer so v podstrani »povezave« zapisani naslovi številnih slovenskih državnih in lokalno-samoupravnih institucij. Ta stran omogoča nekemu, ki ni povsem seznanjen z uporabo interneta (in z iskanjem podatkov s pomočjo za to specializiranih strani – iskalnikov – kot je naprimer www.najdi.si), da hitro najde zaželeno informacijo (domače strani državnih in lokalno-samoupravnih institucij). Zaradi že omenjene prednosti strani www.sigov.si domače strani slovenskih občin s pomočjo običajnih iskalnikov niso bile iskane (navkljub temu, da mogoče obstajajo). Poleg tega so bile domače strani posameznih občin pregledane v roku enega dneva – le tako se je lahko ugotovila realna situacija v določenem časovnem obdobju (natančneje povedano: s pomočjo programske opreme so se domače strani shranile na disk računalnika in analizirale brez dostopanja do interneta – torej je zanje veljala časovna nespremenljivost).

V analizi domačih strani slovenskih občin so posamezni akterji uvrščeni v zgoraj omenjene modele pripravljenosti sodelovanja v e-demokraciji glede na naslednje kriterije:

- ali obstaja domača stran?⁸;

---

⁸ Če posamezna občina nima domače strani ne more uvesti e-demokracije, saj občani ne morejo pridobiti informacij s pomočjo elektronskih medijev.

- ali domača stran opredeljuje namen posameznih organov občine?⁹;
- ali domača stran vsebuje statut občine in poslovnik občinskega/mestnega sveta?¹⁰;
- ali so na domači strani zapisani kontakti do posameznih zaposlenih in funkcionarjev (poštni naslov, telefon, e-mail naslov)¹¹;
- ali so na domači strani navedeni izpeljani projekti občine ali projekti v izdelavi?¹²;
- ali so na domači strani navedeni sprejeti pravni akti ali pravni akti v zakonodajni proceduri?¹³;
- ali obstajata na domači strani anketa ali forum?¹⁴.

Analiza je pokazala, da ima domačo stran 140 slovenskih občin (od 193). Omeniti pa je potrebno, da to število ne zajema le domačih strani, ki neposredno predstavljajo posamezno občino in njene organe, temveč je toliko domačih strani dostopnih s portala www.sigov.si. V analizi občine ne bodo imenovane, saj predstavljajo rezultati agregat posameznih podatkov zbranih na posameznih domačih straneh.

---

⁹ Le če občani vedo, kateri občinski organ se ukvarja s posamezno zadevo, lahko ugotovijo, kam lahko pošljejo svoja mnenja ali predloge (v nasprotnem primeru utegne sporočilo občanov krožiti med zaposlenimi, dokler se sčasoma ne »izgubi«).

¹⁰ Tu lahko občani izvedo informacije o delovanju občine ali občinskega sveta in tako spoznajo zakonodajno proceduro (poleg tega pa lahko spoznajo funkcije občinskih organov, če le-te niso posebej zapisane – opomba 9).

¹¹ Tudi če občani izvedo, komu morajo sporočiti svoja mnenja in predloge, je to brezpredmetno, če ne vedo kam naj jih pošljejo. Glavni podatek je bila objavljenost e-mail naslovov zaposlenih in funkcionarjev, saj je le-ta najbolj ustrezen za uporabo v e-demokraciji (običajna pošta ne sodi med elektronske medije, telefon ni primeren za pošiljanje daljših sporočil, je manj kredibilen (težje je preveriti sogovornika), poleg tega pa sporočilo ni v pisni obliki – je pa telefon ustrezen medij za ugotavljanje posameznih podatkov o določenih zadevah, torej za zbiranje informacij).

¹² Če želijo občani ugotoviti, ali so se njihovi predlogi o konkretnih zadevah upoštevali ali ne, morajo pridobiti informacije ali in kateri projekti se izvajajo. Poleg tega pa morajo izvedeti tudi, ali so se projekti izpeljali in ali so se izpeljali ustrezno. Torej dobi občan feedback o upoštevanju njegovih predlogov.

¹³ Podobno kot pri opombi 12 tudi s pomočjo teh dveh indikatorjev občan ugotovi, ali so njegovi predlogi in mnenja upoštevana ali ne in pridobi feedback. Poleg tega pa dobi občan v vpogled tudi pravne akte, katere so pripravili občinski organi in lahko nanje poda svoje predloge in mnenja.

¹⁴ S pomočjo teh dveh instumentov lahko občan poda svoje mnenje o posameznih občinskih zadevah in ugotovi mnenje ostalih občanov (kar ni možno, če pošilja svoja sporočila le občinskim organom). S tem, ko se na forumih občani medsebojno soočajo se posamična mnenja strnejo v skupnega in le-to postane za občinske organe bolj kredibilno. Anketa pa, v nasprotju z ustvarjanjem nekakšne rousseaujeve skupne volje, predstavlja le preprost seštevek posamičnih mnenj, vendar pa ima nekatere pomanjkljivosti – 4.2. poglavje).

S podrobnejšo analizo, kjer so bile kot neodvisne variable uporabljeni kriteriji regije¹⁵ in velikosti občinske uprave, je prvi kriterij, torej regija, v kateri se občina nahaja pokazal, da ima odstotkovno največ domačih strani gorenjska (94% ali 16 občin od 17), najmanj pa pomurska regija (31% ali 8 občin od 18) - tabela 1.

Tabela 1: Obstoj domače strani

	Ali obstaja domaca stran		Skupaj
	ne	da	
osrednjeslovenska	2	23	25
gorenjska	1	16	17
goriška	3	9	12
obalnokraška	1	6	7
notranjsko-kraška	3	3	6
JV Slovenija	6	10	16
zasavska	1	2	3
spodnjesavska	1	3	4
savinjska	6	25	31
podravska	10	24	34
pomurska	18	8	26
koroška	1	11	12
Skupaj	53	140	193

Naslednja neodvisna variabla je število zaposlenih na posamezni občini¹⁶ - tabela

¹⁵ Slovenija je razdeljena na 12 regij, v skladu s porazdelitvijo Statističnega urada Republike Slovenije (<http://www.stat.si>). Regije so naslednje:

- osrednjeslovenska;
- gorenjska;
- goriška;
- obalnokraška;
- notranjsko-kraška;
- JV Slovenija;
- zasavska;
- spodnjesavska;
- savinjska;
- podravska;
- pomurska;
- koroška.

¹⁶ Podobno kot v raziskavi o Administrativni usposobljenosti občin so tudi v moji analizi občinske uprave razdeljene glede na število zaposlenih v 5 razredov:

- mikro občine (do 5 zaposlenih);

2, kjer je razvidno, da imajo domače strani vse makro občine, medtem ko odstotek domačih strani pada glede na manjše število zaposlenih v občini. Rezultat je vsekakor pričakovan, saj potrebuje občina, če želi imeti občina uporabniku prijazno in ažurno domačo stran, zaposlenega, ki se ukvarja s tem področjem. To osebo pa si vsekakor lažje zagotovi večja občina.

Tabela 2: Obstoj domače strani glede na velikost občinske uprave

		Ali obstaja domača stran		Skupaj
		ne	da	
Velikost občinske uprave	mikro občina	22	21	43
	majhna občina	10	18	28
	srednja občina	3	22	25
	velika občina	1	14	15
	makro občina		11	11
Skupaj		36	86	122

7.1.1. NAMEN DELOVANJA

Prvi kriterij, uporabljen v analizi domačih strani slovenskih občin je, ali le-te opredeljujejo namen delovanja občinskih organov (torej občinskega sveta, župana in zaposlenih v občinski upravi) – tabela 3. Presenetljivo je, da je namen delovanja župana, torej vodje tako občinskih/mestnih svetnikov, kot tudi občinske uprave, opredeljuje le 9,5% domačih strani (ki so glede na neodvisni spremenljivki regija in število zaposlenih enakomerno porazdeljeni). Torej morajo občani, če želijo ugotoviti pristojnosti župana, le-te ugotoviti iz statuta in poslovnika občine. Podoben rezultat je tudi glede pristojnosti občinskega sveta, saj ga opredeljuje le 19% občin. Rezultat je boljši pri opredelitvi nalog občinske uprave, vendar pa je tudi tu odstotek domačih strani, ki te informacije vsebuje, zelo nizek, saj znaša komaj 33,6%.

-
- majhne občine (6 – 10 zaposlenih);
  - srednje občine (11 – 25 zaposlenih);
  - velike občine (25 – 50 zaposlenih);
  - makro občine (več kot 51 zaposlenih).

Glede na dejstvo, da je bilo pričakovano, da velik delež domačih strani občin ne bo vseboval informacij o pristojnostih občinskih organov, je eden od indikatorjev tudi (na internetu) dosegljiv statut občine in poslovnik občinskega sveta. Analiza domačih strani je pokazala podobno situacijo kot pri eksplicitno navedenih namenih delovanja občinskih organov, saj ima statut občine na svoji domači strani le 32,1% občin, poslovnik občinskega sveta pa 27,7% domačih strani občin.

Zaključek analize tega indikatorja je, da v večini slovenskih občin občani s pomočjo interneta ne morejo ugotoviti kdo je pristojen za katere zadeve in zato ne morejo ugotoviti, komu naj pošljejo svoje predloge in mnenja, kar seveda ne vzpodbuja neposredne e-participacije občanov pri javnih zadevah, saj so občani premalo informirani o delovanju in o pristojnostih posameznih občinskih organov.

Tabela 3: Opredeljenost namena delovanja posameznega organa občine

	ne	da
namen delovanja občinske uprave	91 (66,4%)	46 (33,6%)
namen delovanja občinskega sveta	111 (81%)	26 (19,0%)
namen delovanja župana	124 (90,5)	13 (9,5%)
statut	93 (67,9%)	44 (32,1%)
poslovnik	99 (73,3%)	38 (27,7%)

7.1.2. KOMUNIKACIJSKI KANALI

Sledi analiza javnosti poštnih in elektronskih naslovov ter telefonskih števil posameznih organov občine (posameznih zaposlenih, posameznih svetnikov in župana). Kar se tiče občinske uprave ima telefon in elektronski naslov na internetu objavljena slaba polovica slovenskih občin (telefon 47,4%, e-pošta 48,2%). Zaskrbljujoče pa je, da v pomurski regiji nobena od 26 občin nima zapisanih telefonskih števil ali elektronskih naslovov. Obratna situacija, kot pri občinski

upravi, pa je pri kontaktih z občinskimi/mestnimi svetniki, saj ima njihove telefonske številke le 10,3%, elektronske naslove pa celo le 9,6 % (poštni naslov pa 42,6%). Dodam naj, da pomurska regija ponovno nima telefonskih števil in e-naslovov. Analiza glede na kriterij velikosti občinske uprave je pokazala, da le 1 makro občina (od 11) vsebuje ti dve informaciji o občinskih/mestnih svetnikih. Analiza kontaktnih števil županov je pokazala, da 27,9% domačih strani vsebuje njegovo telefonsko številko, 39,7% pa elektronski naslov.

Ugotovitev analize kontaktnih števil občinskih organov je, da občani svojih pobud in mnenj v veliki meri ne morejo poslati svojim predstavnikom s pomočjo elektronskih medijev, kar vsekakor ni pozitiven podatek za razvoj e-demokracije (če želijo občani komunicirati s svojimi predstavniki morajo namreč dobiti možnost komunikacije). Še zlasti je podatek presenetljiv v makro občinah (ki v veliki meri zajemajo mestne občine), saj bi bilo ravno tu pričakovano, da so svetniki pripravljene sprejemati sporočila svojih volivcev.

7.1.3. PROJEKTI

Naslednji kriterij je, ali domače strani slovenskih občin vsebujejo informacije o projektih, ki jih posamezna občina namerava izvesti v prihodnosti oziroma o projektih, ki so že bili končani. V tabeli 4 je razvidno, da je med 136 domačimi stranmi kar 107 takih, ki občinskih projektov sploh ne omenjajo. Sicer pa največ občin prikazuje projekte, ki so šele v pripravi (8,8%). Rezultat vsekakor ne vzpodbuja sodelovanja občanov v občinskih projektih, saj le-ti sploh niso informirani o dogajanju v njihovi občini.

Dodati pa je potrebno, da le 45% domačih strani makro občin nima opisanih občinskih projektov, medtem ko je ta delež pri mikro občinah 90%, vendar pa lahko ta kriterij razložimo preprosto tako, da v manjših občinah ljudje medsebojno bolj komunicirajo kot v večjih, zato v slednjih obstaja večja nujnost, da občane informira občina.

Tudi ta kriterij ne kaže pripravljenosti za uvedbo e-demokracije, saj občani preprosto nimajo možnosti izvedeti katere projekte njihova občina pripravlja (in posledično ne morejo participirati v njihovi pripravi), poleg tega pa ne morejo s pomočjo domače strani občine izvedeti, ali so bili posamezni projekti v resnici izpeljani (torej se tu pod vprašanjem postavlja transparentnost delovanja občine).

Tabela 4: Opredeljenost projektov

		Frekvenca	Odstotek	Odstotek veljavnih	Kumulativni odstotek
Projekti	v pripravi	17	8,8	12,5	12,5
	izpeljani	3	1,6	2,2	14,7
	oboje	9	4,7	6,6	21,3
	ni projektov	107	55,4	78,7	100,0
	Total	136	70,5	100,0	
Manjkajoča vrednost	99,00	57	29,5		
Skupaj		193	100,0		

7.1.4. PRAVNI AKTI

Če želijo občani sodelovati pri pripravi in amandmiranju pravnih aktov občine je vsekakor nujno, da sploh vedo kateri akti so v postopku sprejemanja in katere pravne posledice ti akti zajemajo. Ker je za običajnega občana pridobitev tovrstnih pravnih aktov otežena, je za občino vsekakor zelo pozitivno, da so vsi ti pravni akti javno objavljeni (poleg tega je tudi delovanje občine bolj transparentno). V ta namen so bili zbrani podatki, kolikšen delež domačih strani slovenskih občin vsebuje informacije o prihajajočih sejah občinskih svetov (dnevni red sej) in koliko jih objavlja celotne predloge pravnih aktov.

Podobno kot pri vseh zgoraj omenjenih kriterijih, tudi tu rezultati niso naklonjeni pridobivanju podatkov s pomočjo interneta (torej je tudi e-demokracija omejena zaradi podinformiranosti občanov), saj vabilo na prihajajoče seje občinskega sveta objavlja le dobra petina (21,2%) slovenskih občin, odstotek objavljenih predlogov pravnih aktov pa je še nižji, saj jih na svojih domačih strani objavlja le 8,8% slovenskih občin.

Navkljub temu, da morajo biti vsi pravni akti po njihovem sprejetju objavljeni v uradnih glasilih (Uradni list, lokalna glasila) in so torej splošno dostopni, so bili zbrani podatki, ali občine omogočajo hiter dostop do že sprejetih pravnih aktov (s tem bi se tudi povečala transparentnost delovanja občine). Delež slovenskih občin, ki imajo svoje pravne akte objavljene na domači strani je 42,6%, kar je vsekakor boljši rezultat kot pri predlaganih pravnih aktih.

Podobno kot pri projektih, katere je občina izvedla ali pa so šele v postopku izvajanja, tudi tu glede na kriterij velikosti občinske uprave velja, da so pravni akti v večji meri objavljeni na domačih straneh večjih občin, isto velja tudi za vabila na seje občinskih/mestnih svetov. Bi pa bilo tako za vzpostavitev e-demokracije, kot tudi za večjo informiranost občanov o njihovih pravicah in dolžnostih priporočljivo, da bi bili pravni akti dosegljivi s pomočjo interneta.

7.1.5. ANKETA/FORUM

Končni indikator, ki najbolj kaže pripravljenost občinskih uprav na e-demokracijo je, ali njihove domače strani vsebujejo forum (kjer lahko občani medsebojno komunicirajo in potencialno poskušajo doseči najboljše predloge) in anketo (kjer lahko občani na enostaven in hiter način izrazijo svoja mnenja).

Analiza domačih strani slovenskih občin je pokazala, da jih forum vsebuje 15,3%, anketo pa 18,2%. Tudi ta indikator ne prikazuje vzpodbudne pripravljenosti slovenskih občin na uvajanje e-demokracije. Vidno pa je, da anketo v večji meri vsebujejo domače strani večjih občin (tabela 5).

Tabela 5: Obstoj ankete

			Velikost občinske uprave					Skupaj
			mikro občina	majhna občina	srednja občina	velika občina	makro občina	
Ali obstaja anketa	ne	Število	18	15	19	9	6	67
		V odstotkih	90,0%	88,2%	86,4%	64,3%	54,5%	79,8%
	da	Število	2	2	3	5	5	17
		V odstotkih	10,0%	11,8%	13,6%	35,7%	45,5%	20,2%
Skupaj		Število	20	17	22	14	11	84
		V odstotkih	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Rezultat je drugačen v primeru forumov, saj srednje velike občine sploh nimajo možnosti medsebojnega komuniciranja občanov s pomočjo elektronskih medijev, medtem ko je njih največji odstotek v velikih občinah (35,7%) – tabela 6.

Tabela 6: Obstoj foruma

			Velikost občinske uprave					Skupaj
			mikro občina	majhna občina	srednja občina	velika občina	makro občina	
Ali obstaja forum	ne	Število	16	14	22	9	8	69
		V odstotkih	80,0%	82,4%	100,0%	64,3%	72,7%	82,1%
	da	Število	4	3		5	3	15
		V odstotkih	20,0%	17,6%		35,7%	27,3%	17,9%
Skupaj		Število	20	17	22	14	11	84
		V odstotkih	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Slovenske občine torej v veliki meri ne omogočajo občanom, da bi občinskim organom s pomočjo elektronskih medijev posredovali svoja stališča in predloge (kar je ena od predpostavk e-demokracije). Seveda se je na tem mestu potrebno vprašati, ali občinski organi predloge in mnenja občanov sploh upoštevajo pri svojih odločitvah ali ne, kar pa zahteva nadaljnjo analizo na tem področju.

8. ALI JE SLOVENIJA PRIPRAVLJENA NA E-DEMOKRACIJO?

Hipoteza, ki se je nanašala na empirični del diplomske naloge se je glasila, da **Slovenija tako de iure, kot tudi de facto, še ni pripravljena na e-demokracijo.** Ta hipoteza se je v procesu nastajanja naloge potrdila (dodati je potrebno le, da obstajajo nekateri svetli primeri slovenskih občin, ki e-demokracijo omogočajo).

Pregled pravnih virov Republike Slovenije, ki se ukvarjajo s tematiko volilnega sistema je namreč pokazal, da naša država nima zakonske podlage niti za poskusno uvedbo e-participacije državljanov. Ker bi se lahko s pomočjo participacije državljanov pri pripravi pravnih aktov na področjih, ki dandanes predstavljajo možen vir konflikta med različnimi družbenimi skupinami (istospolna partnerstva), slednjemu izognili ali ga vsaj omilili, bi bilo vsekakor priporočljivo, da Slovenija to področje opredeli.

Tudi drugi del empiričnega dela diplomske naloge ni bil razveseljav. Izsledki (agregatne) analize domačih strani slovenskih občin so namreč pokazali, da so le redke občine pripravljene uvesti e-demokracijo in občanom omogočiti participacijo pri odločanju o občinskih zadevah. Zanimivost, ki se je pojavila v analizi rezultatov pa je, da so e-demokraciji glede na obseg objavljenih informacij bolj naklonjene večje občine (glede na število zaposlenih), je pa v teh občinah težje priti v kontakt z županom ali občinskimi svetniki.

9. ZAKLJUČEK

Neposredna demokracija je močan nadzornik nad državno oblastjo, saj lahko javne razprave ugotovijo nastajajoče težave, kjer jih oblast sploh ne vidi, hkrati pa lahko celo nakaže potencialne rešitve. Že pri volitvah in referendumih pa lahko vidimo, da ljudje niso zainteresirani v politično participacijo (v Sloveniji je udeležba na referendumih praviloma tretjinska). Zato se lahko vprašamo, kakšen interes bi Slovenci pokazali za neposredno politično participacijo izvedeno s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Če predpostavljamo, da Slovenci ne bi pokazali velikega interesa v sodelovanju pri neposredni elektronski demokraciji, se lahko vprašamo, v kaj bi se e-demokracija kot participacija vseh državljanov spremenila. Ena možnih sprememb bi bila širša reprezentativna demokracija; torej bi neka množica ljudi izbrala svojega predstavnika, ki bi predstavljal interese te množice (množica bi bila lahko družina, stanovanjska skupnost, podjetje ipd.). Nastala bi torej nekakšna spremenjena samoupravna skupnost, kot jo poznamo iz obdobja Socialistične federativne republike Jugoslavije, seveda spremenjena različica le-te. Ta širša reprezentacija bi bila najprej najverjetneje neformalna in še to le v bolj povezanih skupnostih, kasneje pa bi lahko postala formalizirana (zakonsko urejena).

Druga potencialna sprememba pa bi vodila v nastanek demokracije interesov; tu bi se združili predstavniki posameznih interesnih skupin, ki bi imeli v soočenjih z ostalimi predstavniki interesnih skupin večjo moč in večje znanje o posamezni problematiki, hkrati pa bi imeli vpliv tudi na državno oblast. Takšna demokracija interesov obstaja že dandanes v obliki raznih sindikatov, gospodarske zbornice in podobnih organizacij, vendar njihovo delovanje ni povsem transparentno, saj splošna javnost ni seznanjena s konkretnimi pogajanji.

Seveda lahko samo o nadaljni genezi e-demokracije in o posledicah nezanimanja državljanov za participacijo le špekuliramo, saj so izledki diplomske naloge jasno

pokazali, da Slovenija (točneje rečeno, slovenske občine) niti še ni pripravljena na uvedbo elektronske neposredne demokracije, poleg tega tudi slovenska volilna zakonodaja ne opredeljuje uporabe IKT. Zato je glavno vprašanje, ali bo Slovenija sploh kdaj omogočila svojim državljanom neposredno participacijo, izvedeno s pomočjo IKT ali ne.

10. VIRI

- Becker, Theodore Lewis, Slaton, Christa Daryl (2000) *The future of teledemocracy*. Wesport: Praeger.
- Bibič, Adolf (1989) *Asociacijski pluralizem in politična demokracija*. V *Študijski dnevi 1989 - Socializem in demokracija*, 5 – 24. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Dahl, Robert A. (1982) *Dilemmas of Pluralist Democracy – Autonomy vs. Control*. New Haven: Yale University Press.
- Gibson, Rachel Kay, Römelle, Andrea, Ward, Stephen J. ur. (2004) *Electronic democracy: mobilisation, organisation and participation via new ICTs*. London: Routledge.
- Held, David (1992) *Models of democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Held, David, ur. (1993) *Prospects for democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Hirst, Paul (1994) *Associative democracy : new forms of economic and social governance*. Cambridge: Polity Press.
- Kardelj, Edvard (1980): *Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja*. Ljubljana: ČZP Komunist.
- Lewin, Leif (1991) *Self-interest and public interest in Western politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Lukšič, Igor (1994) *Liberalizem versus korporativizem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Pinterič Uroš (2003) *Predsedniške volitve 2002 v Sloveniji in vloga Interneta*. V Danica Fink Hafner, Tomaž Boh (ur.) *Predsedniške volitve 2002*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pinterič, Uroš ur. (2004) *Administrativna usposobljenost slovenskih občin*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rousseau, Jean Jacques (1960) *Družbena pogodba ali načela državnega prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sartori, Giovanni (1987) *The Theory of Democracy Revisited, part two*. Chatham: Chatham House Publishers.
- Thorley, John (1998) *Atenska demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Trček, Franc ur. (2003) *Community – Net in South and East Europe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vodopivec, Franc, Uršič, Sonja, Franko, Maja ur. (2002) *Več neposredne demokracije v Sloveniji – da ali ne : posvet 11. marca 2002. Novi trendi v javnem menedžmentu: predavanje 17. aprila 2002 : zbornik referatov in razprav*. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.

Zajc, Drago ur. (1998): *Politika človekovih pravic – študijsko gradivo*. Ljubljana.

Domače strani slovenskih občin, <http://www.sigov.si/abecedno.html> (5. 5. 2004).

Ustava Republike Slovenije, http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (5.9.2004).

Zakoni, sprejeti v Državnem zboru Republike Slovenije, http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (5. 9. 2004).

Domača stran Statističnega urada Republike Slovenije, <http://www.stat.si> (5.9. 2004).